

จิตติหล่อม

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๔๔

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

คนตาบอดไม่เห็น คนตาบอดก็ค้านไปเรื่อย คนตาดี ฟังธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เหมือนกัน ถ้าคนตาดีมีตาเห็น ธรรมะจะเป็นประโยชน์มากเลย คนไม่มีตา ถึงมีตาก็ปฏิเสธนะ เดี่ยวนี้เป็นชาวพุทธ พูดว่าเป็นชาวพุทธทั้งหมด แต่ชาวพุทธได้ศึกษาธรรมะกันขนาดไหน เข้าถึงธรรมขนาดไหน เข้าถึงธรรม

เข้ากันถึงแต่เปลือกๆ แค่ว่าบุญกุศลเท่านั้น แค่ว่าชื่อของธรรมได้เท่านั้นเองนะ แค่ว่าชื่อของธรรมแล้วก็บุญกุศลเป็นอย่างไรเอามาคุยกันว่าทำบุญจะได้บุญกุศล จะไปสวรรค์ไปอะไร ว่ากันไป แค่ว่าชื่อของธรรมะแล้วก็มาคุยกัน คนตาบอดไป

ถ้าคนตาดีฟังธรรม ธรรมจะเข้าสะเทือนถึงหัวใจเลย ธรรมะสามารถจุดลากหัวใจได้ หัวใจติดหล่อมนะ จิตติหล่อม การเกิดและการตายติดหล่อมมา หล่อม หล่อมอันนี้ทำให้เกิดให้ตายไปตลอด องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เหมือนกัน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระไตรปิฎกปรารภนาพุทธภูมิ สร้างสมบุญญาธิการมีปรารภนาพุทธภูมิ เกิดมาใน ๑๐ชาติสุดท้ายเกิด

ชาติสุดท้ายเกิดเป็นพระเวสสันดร “จิตติหล่อม” อยู่ เกิดมา บุญกุศลพาให้เกิด ปรารภนาพุทธภูมิ สร้างสมบุญญาธิการมา ชาติสุดท้ายเกิดเป็นพระเวสสันดรต้องสละ สละทุกอย่าง ให้ทำบุญกุศล สละ บุญกุศล ให้ทานทุกอย่างเลย ใครขออะไรให้หมด พระเวสสันดร นี้ทานบารมี มีคุณประโยชน์มาก สำหรับว่าเป็นปรารภนาพุทธภูมิ นี้บุญกุศล ถึงว่าคำว่า “ติดหล่อม”

บุญกุศลนะ บุญกุศลทำขึ้นมาทำคุณงามความดี ความดี กุศล อกุศล เข้าไปในหัวใจนั้น ใจคิดหล่มติดอย่างนั้น ติดบุญกุศล ติดความเห็นของตัว ติดเรื่องซับซ้อนอยู่ในหัวใจนะ มันบีบบีบใส่ไฟ อยู่ในหัวใจนั้น ติดหล่มไปอยู่อย่างนั้น เกิดตายเกิดตายอยู่อย่างนั้น หัวใจคิดหล่ม

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็หัวใจคิดหล่มมาก่อน สละทานสละไปขนาดไหนแล้วมีทุกข์ใหม่ เขาขอลูกขอเมียขอทั้งหมด สละออกทั้งหมด มันมีความทุกข์ใหม่ มันต้องเจ็บปวดขอกหัวใจทั้งนั้น นี่สละออกไป สละออกไปเพื่อบุญกุศล เพื่อเกิดเป็นคุณงามความดี ปรรณนาพุทธานุภาพ ปรรณนาเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ก็ติดหล่มมาก่อน

เกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะชาติสุดท้ายก็หัวใจคิดหล่ม ติดหล่มมานะ ติดหล่มมาเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ เขาปรนเปรอมีความสุขขนาดไหน จะมีความสุขมากไปก็อยู่ของโลกเขาอย่างนั้น แต่เวลาไปออกไปเห็นเทวดา เห็นผู้เกิด ผู้แก่ ผู้เจ็บ ผู้ตาย นี่มันได้คิด ความที่ได้คิดของใจนั้นนะ ใจพอได้คิด ใจก็แหวะย้อนกลับมา ย้อนกลับมาว่าจะทำอย่างไร จะหาทางออกจากหล่มนี้ให้ได้ ใจคิดหล่มมันต้องเกิดต้องตาย สิ่งตรงข้ามกับการเกิดและการตายมันต้องมีอยู่

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสละสมบัติออกทั้งหมด สละออกหมด ออกหาโมกขธรรม ออกไปเริ่มต้นปฏิบัติ ประพฤติปฏิบัติของตัวเองไปแสวงหาโมกขธรรมไป ศึกษากับลัทธิศาสนาต่างๆ ศึกษาทั้งหมด ทำคุณงามความดีขนาดไหนที่ว่าในขณะที่เขาทำกันว่าเป็นความเพียร เป็นความเพียร องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทำทั้งนั้น ความเพียรขนาดไหนก็ได้ร่วมทำกับเขา ได้ศึกษาเล่าเรียนกับเขา ทำกับเขาแล้วมันไม่ใช่ว่า ไม่ใช่ว่า เห็นใหม่ มันไม่มี

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรรณนาเป็นพระพุทธรูป เป็นพุทธานุภาพต้องแสวงหาเอง ธรรมนี้ถึงว่าธรรมที่ประเสริฐ ประเสริฐเพราะเราได้ยินได้ฟัง ถ้าเราได้ยินได้ฟังธรรมที่มีอยู่แล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่มี พอไม่มีนี่เที่ยวแสวงหาไปกับเขา เที่ยวพยายามศึกษาไป ลัทธิต่างๆ แต่ศึกษาแล้วก็คว้าน้ำเหลว คว้าน้ำเหลว ถ้าธรรมะไม่มีมันเป็นอย่างนั้น

แต่ปัจจุบันนี้ธรรมมี องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม บุปเพณิวาสนาสุตินาถ เวลาเข้าไปถึงจิตสงบเข้าถึงบุพเพนิวาสานุตินาถ กำหนดจิตดูจิตชาติได้ทั้งหมด จิตอุปปาตญาณก็เข้าไป มันไม่ใช่ทั้งหมด ไปอดีตอนาคตนี้ไม่ใช่ ไม่ใช่เลย เพราะมันเป็นเรื่องของขั้นนี้ในหัวใจนั้น เรื่องของข้อมูลสะสม ที่หล่มในใจๆ ใจจริงๆ มันคิดขั้นอีกทีหนึ่ง แล้วขั้นนี้ก็อยู่ในหัวใจนั้น

คิดชั้นธันนี่มันข้อมูลเดิมมันก็ออกมา ออกมามันก็หมุนไป หมุนไป บุญเพนิวาसानุสติญาณ อดีตชาติไม่มีที่สิ้นสุด มันยืนยันว่าการเกิดและการตาย ถ้าหัวใจคิดหล่มมันคิดอย่างนั้น

จนอาสาวัชขญาณทำลายกิเลสสิ้นไปจากหัวใจด้วยมรรคอรียสังจัจ นี่เกิดจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ เป็นผู้ที่ยืนยันว่าธรรมอันนี้มา ธรรมอันนี้ถึงประเสริฐ ประเสริฐมาก แล้วถ้าผู้ที่มีหัวใจนะ ผู้ที่มีดวงตา ผู้ที่เปิดตาขึ้นมามันจะได้ประโยชน์จากธรรมอันนี้ ถ้าเราศึกษาโดยมีคบบอด เราหลับตาก็ศึกษาก็ล้าไป ตามีคบบอดแล้วก็ล้าไป หาไป หาไม่เจอ สิ่งนั้นแสวงหาเท่าก็หาไม่เจอ หาไม่เจอเพราะอะไร

เพราะว่ามันตกหล่ม ใจคิดหล่มมันคิดอยู่ในหล่มนั้น มันหาหล่มนั้นไม่เจอ เราเกิดมา เราก็ก่เกิดมาคิดหล่มมาเหมือนกัน อะไรเกิด? ใจพาเกิด ใจเท่านั้น ใจใหม่ที่พาเกิด ใจเท่านั้น ใจใหม่ที่ว่า มีทุกข์มียากอยู่ เราทำคุณงามความดีขนาดไหน เป็นคุณงามความดีมา มันก็สะสมลงมาที่ใจ เป็นอกุศลมา มันก็สะสมลงมาที่ใจ ใจเท่านั้นเก็บข้อมูลอยู่ แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดไว้ในธรรมะนะ

ใจเปรียบเหมือนช้างสารที่ตกมัน ใจของคนเปรียบเหมือนช้างสารนะ ที่ตกมันแล้วเอาไว้ให้อยู่ในอำนาจของตัวเองไว้ไม่ได้ ช้างสารที่ตกมัน เราคิดสิว่าช้างที่มันตกหล่มอยู่ มันทำอะไร มันตกหล่ม มันพยายามช่วยตัวมันเอง ใจใหม่ ช้างถ้ามันตกหล่ม มันก็กลัวว่ามันจะเป็นทุกข์ เป็นถึงกับชีวิตของมันไป เสียชีวิตของมันไป มันพยายามตะเกียกตะกายจะขึ้นจากหล่มให้ได้ ช้างสารที่มันตกมันที่มันตกหล่ม

แต่หัวใจของเราเปรียบเหมือนช้างสารที่ตกหล่ม อันนี้เป็นบุคลาธิษฐาน เป็นสิ่งที่เปรียบเทียบกับเราน่าเห็นใจหัวใจของเราเอง เราไม่เคยเห็นใจของเราเอง ใจใหม่ เวลาเราเกิดเราทุกข์ยากขึ้นมา เราทุกข์เรายากจนน้ำตาไหล จนความเจ็บปวดขนาดไหน มันก็เป็นที่ว่าช้างมันขยับแข้งขยับขาอยู่ในหล่มนั้นนะ อยู่ในหล่มแล้วมันก็ให้ความทุกข์กับใจดวงนั้น มันให้ความทุกข์ เราคิดว่าสิ่งนั้นจะเป็นประโยชน์ สิ่งนั้นจะเป็นคุณกับเรา เราพยายามแสวงหาสิ่งต่างๆ ขึ้นมา แล้วมันเป็นประโยชน์กับเราไหม

การเกิดมาเป็นมนุษย์มันมีหัวใจขึ้นมาสำคัญมาก หัวใจมันสามารถแสวงหาสิ่งที่ชำระมันได้ มันสามารถเพิกถอนความคิดหล่มของมันออกไปได้ แต่หัวใจมันโดนกิเลสปกคลุมอยู่ มันว่า

โดนกิเลสปกคลุมอยู่ อวิชชาปรากฏ สงขารอ อวิชชาพาเกิด สิ่งที่เกิดนั้นมันปกคลุมอยู่ มันมองไม่เห็นสิ่งนั้น สิ่งที่มีมองไม่เห็นนั้นมันปกคลุม

พอปกคลุมมันมีอำนาจเหนือกว่า มันกดใจไว้ มันกดใจไว้ในอำนาจของมัน แล้วมันก็แสวงหาความคิดตามประสาทของมันที่จะให้เป็นประโยชน์กับมัน ให้เป็นประโยชน์กับมันนะ ประโยชน์กับมันคือประโยชน์กับกิเลส คิดว่าจะเป็นประโยชน์กับมัน แล้วมันก็ทำประสาทความพอใจ ความพอใจของกิเลส

กิเลสนี้ไม่มีเมืองพอ กิเลสนี้มีอำนาจมากในหัวใจดวงนั้น มันทำลายทุกอย่าง เลี้ยงบุญเลี้ยงกรรมเลี้ยงอำนาจวาสนา เลี้ยงทำคุณงามความดี เลี้ยงความชั่ว เลี้ยงสิ่งที่ว่าเขาไม่ยกทำกัน มันมีความคิดความต้องการ มันก็เลี้ยงทำ พอมันเลี้ยงทำแล้วผลมันตกอยู่ที่ไหน

มันเป็นคนเลี้ยงนะ อยากทำอะไรพยายามเลี้ยงออกไปเพื่อจะทำ เพื่อจะพูดว่าคิดว่าเป็นนั้นจะเป็นประโยชน์กับใจดวงนั้น เป็นประโยชน์กับความสุขของมัน แล้วมันก็เลี้ยงทำ ถ้าเป็นอกุศลเลี้ยงทำสิ่งที่ไม่ดีขึ้นมา สิ่งนั้นก็สะสมลงที่ใจ มันสะสมลงที่ใจ แต่ตัวมันเองมันไม่รับผลนั้นเพราะอะไร เพราะมันเกิดดับเหมือนกัน มันเป็นอนุสัยนอนเนื่องไปในใจ ใจคิดอย่างไรแล้วก็ไปนอนเนื่องไปในหัวใจนั้น

แล้วมันก็เลี้ยงบุญเลี้ยงกรรม มันเลี้ยงทำกับมันทำให้ไม่มีความสุขในหัวใจนั้น หัวใจนั้นมีแต่ความทุกข์ยากแล้วก็ไม่พอใจ สิ่งที่ไม่พอใจก็ทำไม่ได้ สิ่งที่ไม่พอใจก็หักห้ามไม่ได้ หักห้ามตัวเองไว้ไม่ได้ ช่างตกหล่มมันก็ยังพยายามจะเอาตัวรอดมัน มันเป็นเรื่องที่มันมีชีวิต มันพยายามจะเอาตัวมันเองรอด แต่หัวใจของเราตกหล่มในอวิชชา มันไม่รู้ตัวมันเอง เพราะมันเห็นตัวมันเองไม่ได้ มันทำตัวมันเองไม่ได้ มันช่วยเหลือตัวมันเองไม่ได้ นี่หัวใจตกหล่มมันน่าสะอิดสะเอียน น่าคิดน่าเอาตัวรอดให้ได้ น่าว่าถ้าเราเห็น เราเข้าใจว่าหัวใจเราตกหล่มเพราะอะไร เพราะมีกรรม

กรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าชี้ไว้แล้ว เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เคยตกหล่มมาก่อน หัวใจนั้นตกหล่มมาก่อน เพียงแต่ที่ท่านสร้างสมบุญญาริการมามาก ท่านถึงต้องเอาตัวของท่านเองพ้นออกไปจากกิเลสให้ได้ แล้วก็วางธรรมะอันนี้ไว้ มันเป็นเรื่องยืนยันว่าผู้ที่เดินออกไปเป็นองค์แรก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วอัครสาวกต่างๆ พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระอานนตต่างๆ ก้าวเดินตามกันไปตามกันไป เป็นพยานกันว่าสิ่งนี้เป็นไปได้

ธรรมนี้เป็นของจริง ธรรมนี้เป็นผู้ที่ก้าวเดินออกไป ครูบาอาจารย์ที่ก้าวเดินตามธรรมออกไปก็มีธรรมในหัวใจเหมือนกัน

ในเมื่อธรรมในหัวใจขึ้นมา มันมีความสุข แล้วบอกขยะแขยงเรื่องของกิเลส มันเห็นเรื่องของกิเลสแล้วมันขอกใจ มันพยายามชักนำให้เราพยายามฝึกฝน เราพยายามก้าวเดินตามไป สิ่งทีครูบาอาจารย์วางไว้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นองค์เอกวางธรรมอันนี้ไว้เป็นเรื่องจริง เป็นความจริง

แต่เพราะหัวใจตกหล่ม ๑ เพราะกิเลสอวิชชาบังหัวใจไว้ ๑ ถึงเป็นลุ่มๆ คลำๆ เราถึงลุ่มๆ คลำๆ ของเราไป เราพยายามลุ่มคลำธรรมของเราโดยไม่มีความจริงใจ ไม่มีความจริงใจเรื่องมันทำไป มันถึงให้ผลเป็นผลลบแล้วหัวใจก็ท้อถอย

เราประพฤติปฏิบัติธรรม เราพยายามทำคุณงามความดีเพื่อให้ใจนี้ออกไปพ้นจากหล่มให้ได้ เราพยายามเอาหัวใจนี้พ้นออกมาให้เข้าถึงธรรมให้ได้ ยิ่งประพฤติปฏิบัติทำไม่มีแต่ความทุกข์ มันมีแต่ความน้อยเนื้อต่ำใจ มีแต่ความคิดว่าเราจะทำอย่างไรให้มันได้ผลของเราขึ้นมา นี่มันมีความน้อยเนื้อต่ำใจขึ้นมาเพราะทำแล้วมันไม่ได้ผลอย่างนั้น มันไม่ได้ผลเพราะมีความอยาก เราไปอยากทำ ๑ อยากในผลอันนั้นแต่ไม่อยากในเหตุ

ถ้าเราอยากในเหตุ เราสร้างเหตุของเราไปมันต้องเป็นไปอย่างนั้น เป็นไปตามธรรม “ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ต้องเป็นตามธรรมอันนั้นแน่นอนเลย” แต่ที่นี่มันไม่สมควรแก่ธรรม แล้วมันไม่ได้สมควรแก่ธรรมโดยธรรมดานะ มันไม่ใช่ธรรมเลยละ มันเป็นเรื่องของโลก เป็นเรื่องของความคิด เป็นเรื่องของจินตนาการทั้งหมด เป็นเรื่องเราคาดเราหมาย

สิ่งที่เราคาดเราหมาย มันจะเป็นไปได้อย่างไร ปัญญาทุกอย่างที่เราคิด เราจินตนาการอยู่นี้ มันทำให้จิตใจนี้เป็นความสงบให้ได้ ถ้าข้างมันตกหล่ม มันพยายามเอาตัวมันรอด มันพยายามจะหาทางรอด มันพยายามยื่นให้ได้ แล้วพยายามจะขึ้นจากหล่มให้ได้ นี่เหมือนกัน ถ้าเราไปตื่นในอารมณ์ ตื่นในขันธ ตื่นในความคิด ตื่นในโลกออกไป มันไม่ช่วยตัวมันเองเลย มันช่วยอะไร มันทำให้ตัวเองเดือดร้อน แล้วมันตื่น ยิ่งตื่นทำอะไรยิ่งจมลึก จมลึกลงไป

ถ้ายังคิดเรื่องทางโลก โลกียะ โลก เรื่องปัญญาโลก เรื่องความลุ่มๆ คลำๆ ตามีคบอดแล้วก็คลำไป แล้วจะให้ว่าได้ผล การประพฤติปฏิบัติจะให้ได้อย่างที่ผู้ปฏิบัติธรรมตามครูบาอาจารย์ให้ทัน ครูบาอาจารย์ไปได้เพราะอะไร

เพราะท่านทำจริงของท่าน ท่านทำจริง ท่านรู้จริง เห็นจริงตามความเป็นจริง แต่เราทำไม่จริง เราทำไม่จริง ๑ แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกไว้ ทางเดินองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ชี้ทางให้เดิน ผู้เดินถึงก็มี ผู้เดิน ไปถึงครึ่งทางแล้วนอนพักแกลๆ นั่นก็มี ผู้ที่ก้าวเดินออกไปไม่ได้ก็มี

ทางอันเอก มรรคอรียสัจจ ทางเดินเข้าหาหัวใจ ต้องไปแก้กันที่หัวใจ หัวใจเท่านั้นเป็นที่รวมทุกๆ อย่าง แต่หัวใจเดี๋ยวนี้มันโดนชั้นคลุมไว้อยู่ แล้วชั้นนี้ก็โดนมารเป็นผู้ใช้สอยอีกทีหนึ่ง ชั้นนี้ไม่บริสุทธิ์ ถ้าชั้นนี้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีธรรมในหัวใจ ชั้นนี้เป็นชั้นที่บริสุทธิ์ ภาธา หเว ปญจกขุณา ชั้นนี้เป็นภาระการใช้สอยไปเท่านั้น ใช้สอยจนกว่าชีวิตจะหมดชีวิตนั้นไป มันก็สลัดทิ้งออกไป ภาธา หเว ปญจกขุณา ชั้นนี้เป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ เป็นที่เครื่องใช้

แต่ชั้นของเราเป็นชั้นที่สกปรก เป็นที่กิเลสพาใช้ กิเลสมันคลุมชั้นนี้แล้วก็ใช้ชั้นนี้คลุมใจอีกทีหนึ่ง ถึงว่าเราจะเห็นใจ ถึงไม่เห็นใจ ใจกับชั้นนี้รวมตัวกันแล้วขลุขลุขลุขลุขลุ อยู่ในหล่มนั้นนะ หล่มของใจ ถ้าหล่มของใจตามวิญญู ถ้าพูดถึงวิญญู กามภพ รูปภพ อรูปภพ วิญญวนหล่มมันใหญ่ขนาดไหน ใจดวงนี้เกิดได้ตลอด ใจดวงนี้ไปเกิดกับทุกสถานที่ มันแล้วแต่บุญกุศล กุศลพาไป อกุศลพาไป

ถ้าพูดถึงอกุศลพาไป เกิดในอบายภูมิ เกิดในที่ต่างๆ เกิดในที่มันทุกข์ๆ ยากๆ ใจดวงนี้เคยเกิดทั้งหมด ถ้าบุพเพนิวาสานุสติญาณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเครื่องยืนยันว่าภพชาติไม่มีต้นและไม่มีปลาย การเกิดสูงๆ ต่ำๆ เราจะประคองจิตของเราให้เกิดสูงอยู่ตลอดเวลาอย่างนั้นเชียวหรือ แล้วความที่เราทำพลังเหลือไป ความพลัดพรากของใจ อันนี้ไม่เคยทำหรือ มันเคยทำในหัวใจ

เราเคยทำพลังพลาดเคยทำความผิดไว้ในใจนี้ มันต้องมีบ้าง คนเราไม่สิ้นกิเลสนี้มันต้องมีสูงๆ ต่ำๆ ลุ่มๆ ดอนๆ โดยธรรมชาติของมัน ใจนี้ถึงเกิดได้ในวิญญู หล่มของใจมันกว้างขวาง

ขนาดที่ว่าเป็นวิภูวนที่ใจพาเกิดพาตายในวิภูวนะ แล้วมันจะเป็นไปอย่างนี้อีกถ้าเราไม่แก้ไขใจเรา ถ้าเราไม่พยายามคัดแปลงตน มันก็ต้องเป็นไปตามธรรมชาติของมันอย่างนี้ เป็นอย่างนี้ ถ้าลูบๆ คลำๆ อยู่ก็เป็นอย่างนี้เพราะอะไร

เพราะเราลูบๆ คลำๆ เราทำปฏิบัติธรรม ปฏิบัติธรรมแต่ไม่เข้าถึง ผู้ใดปฏิบัติบูชา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ชื่นชมนะ ชื่นชมว่าทำทาน ผู้ให้อามิสทานนั้นเป็นอย่างหยาบ ผู้ที่ปฏิบัติบูชา บูชาธรรมด้วยการประพุดติปฏิบัติ เราก็บูชาด้วยการประพุดติปฏิบัติ มันเป็นบุญกุศล ถ้ามันเข้าไม่ถึงธรรม มันก็เวียนเกิดเวียนตายในวิภูวนะนี้ มันก็ติดอยู่ในหล่มนี้

บุญกุศลเป็นทาง เป็นเครื่องดำเนิน เป็นทางพาไป เห็นไหม ทุกข์ควรกำหนด สุขมันต้องเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงใจไปในการประพุดติปฏิบัติ ทุกข์นี้เป็นเรื่องความจริง ทุกข์นี้เป็นอริยสัจ ทุกข์นี้เป็นความจริงโดยธรรมชาติของมันที่มันเป็นไปในหัวใจนี้ เป็นไปในวิภูวนะ เป็นไปในการเกิด และการตาย มันเป็นเครื่องแนบไปกับการเกิดและการตาย ทุกข์นี้เป็นเรื่องจริงตลอดเลย

ทุกข์นี้เป็นเรื่องจริง แล้วมันมีแต่ทุกข์อย่างนั้นเชียวหรือ แล้วความสุขมันมาจากไหนล่ะ มีแต่ทุกข์ๆ แล้วเราจะเอาอะไรเป็นเครื่องดำเนิน

สุขให้เสวย มันเสวยไปเพราะสุขเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วดับไป มันเป็นอนิจจังทั้งหมด สิ่งที่เป็นอนิจจัง แต่มีเครื่องดำเนินต่อไป เครื่องอาศัยให้ใจนี้มีกำลัง มีความพอใจที่การประพุดติปฏิบัติ ทำบุญกุศลมันเป็นบุญกุศล บุญกุศลเป็นบุญกุศล แต่ในเมื่อเราจะเข้าถึงธรรม บุญกุศลนี้เป็นเครื่องดำเนิน เครื่องดำเนินเข้า มันถึงว่าต้องทำความสงบเข้ามาที่ใจ ถ้าใจทำความสงบเข้ามาได้ มันจะเริ่มต้นว่าข้างมันจะช่วยตัวมันเองได้ พลังงานของใจมันมี ข้างมีพลังขึ้นมา มันสามารถจะช่วยตัวมันเองขึ้นจากหล่มได้

ใจก็เหมือนกัน ใจในเมื่อถ้ามันไม่มีสติสัมปชัญญะให้มันอยู่นิ่งได้ มันพยายามจะก้าวเดินไปขนาดไหน มันก้าวเดินไปในหล่มนั้น มันเหยียบในโคลนตมนั้น โคลนตมนั้นมีแต่ลึกลง ลึกลงไปตลอดเพราะอะไร เพราะใจกับขันธมันไม่ใช่อันเดียวกัน ใจไม่ใช่ขันธ ขันธไม่ใช่ใจ แล้วขันธมันควบคุมใจไว้ แล้วกดใจไว้อยู่ในอำนาจของมัน แล้วก็หมุนออกไปเป็นโลกียะ เราใช้ปัญญาของเราหมุนกลับมา ความคิดจินตนาการต่างๆ ในความคิดของเราเป็นโลกียะ สิ่งที่เป็นโลกียะ

สุดมยปัญญา การศึกษาเล่าเรียนเทียบเคียงธรรม ธรรมที่เราศึกษามา เราก็เทียบเคียงกับอาการของใจ เทียบเคียงกับความรู้สึกรู้ใจของเรา ให้ความรู้สึกรู้ใจของเราที่สงบตัวเข้ามาให้ได้ ถ้ามันเทียบเคียงเข้ามา มันจะเห็นผล นี่คือธรรม ธรรมคือการชำระสะสางหัวใจ “ธรรมโอสถ” ธรรมโอสถสามารถจะชำระใจให้เข้าไปถึงความสงบของใจได้ สัมมาสมาธินี้เป็นธรรมอย่างหยาบๆ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต

ถ้าจิตมันสงบ มันจะเข้าใจเรื่องของความสงบของใจ ถ้าใจมันไม่สงบ มันเป็นสุดมยปัญญา สุดมยปัญญากับจินตนาการของโลกเป็นไปอันเดียวกัน ถ้ามันมีความสงบของใจเข้ามา ถ้าใจมันสงบ ปัญญาเราใคร่ครวญขนาดไหน มันเป็นปัญญาที่ว่าปัญญาชั้นของสมาธิทั้งนั้น ชั้นของสมาธิคือความสงบของใจ มันเป็นความสงบของใจ

ความสงบของใจมันเป็นมรรคอรียสังขจัจ เป็นสัมมาสมาธิอันหนึ่ง มันเป็นเรื่องก้าวดำเนินต่อไป มันไม่ใช่ผลของการประพฤติปฏิบัติ แต่เพราะเราตาบอด เราหูบๆ คลำธรรม เราจำเป็นต้องไปแล้วเราหูคลำของเราไป ผู้ที่ตาบอดก็เข้าใจคาดหมายว่าสิ่งนี้เป็นความสงบ นี่เป็นธรรม เป็นธรรม

สิ่งที่เป็นธรรมมันเว้งว้าง มันปล่อยาง มันต้องเป็นธรรมดี มันเป็นธรรม มันก็เป็นความสุขของใจ มันเป็นความสุข สุขถึงว่าเป็นเครื่องเสวย ทุกข์ควรกำหนด ทุกข์มันทุกข์มาโดยตลอด ในหัวใจนี้ทุกข์มาก การประพฤติปฏิบัติ การกระทำของเรา งานอะไรมันไม่ทุกข์ การทำงานอยู่ในแดนในฝนต้องต่อสู้กับกลางแดดกลางฝน มันต้องเหนื่อยอ่อน ต้องมีความใช้พลังงาน มันเหนื่อยอยู่แล้ว มันเป็นความทุกข์

นี่ก็เหมือนกัน ทุกข์มันเป็นความจริงอยู่แล้วอันหนึ่ง เราประพฤติปฏิบัติก็ยังมีความทุกข์เข้าไปอีกอันหนึ่ง แล้วเวลามันสงบตัวลง ทุกข์อันนี้มันสลัดออก มันถึงว่าเป็นความสุข สุขถึงว่าเราเสวยอยู่ในความสุขนั้น เราเสวยเพื่อให้มันมีพลังงานขึ้นมา จิตนี้ถ้ามีความสงบขึ้นมา มันจะมีพลังงานขึ้นมา มันจะมีความสุขมาก มันจะเว้งว้างขนาดไหน อันนั้นเป็นชั้นของสมาธิ ปัญญาชั้นของสมาธินี้เป็นสุดมยปัญญา ชั้นของสมาธิ ชั้นของสมาธิคือความสงบของใจเท่านั้น เท่านั้นนะ

ถ้าตาบอด ตามืด ตาบอดหูคลำไป มันจะหูคลำ มันจะไม่ยอมรับความจริง นี่เพราะตาบอด ถึงศึกษาระบบเข้ามาถึงจุดนี้เท่านั้นเอง แต่ถ้าเราเป็นคนลืมนตา ตาสว่างเห็นตามความเป็นจริง

เข้าไป มันยังไม่ได้ชำระกิเลสแม้แต่เล็กน้อย กิเลสในหัวใจเรายังมีอีกมากมาย ขั้นที่ว่ามันกวนใจ อยู่ มันกวนใจให้ใจเดือดร้อนไปเพราะอะไร

เพราะขั้นนี้เป็นเรา เรากับขั้นเป็นอันเดียวกัน ใจกับขั้นนี้มันผูกเงื่อนเป็นอันเดียวกัน ถึงพอความสงบของใจเข้ามา จะมีจิตตมยปัญญา ปัญญา จิตตมยปัญญา จิตตมยปัญญานี้เป็นการขุดคุ้ย เป็นการค้นคว้า การขุดคุ้ยค้นคว้าให้เห็นตนเอง ถ้าเราเห็นตนเอง เห็นฐานของงานขึ้นมา ฐานของงาน ถ้าเราไม่มีฐาน สมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน

ฐานของสมถะคือความสงบของใจ ถ้าเราทำความสงบของใจนี้ ปัญญาขั้นของความสงบ มันมีเท่านั้น ถ้าปล่อยไว้แล้วสรรพสิ่งนี้เป็นอนิจจัง สัพเพ ธมมา อนตตา ธรรมทั้งหลายต้องแปรสภาพทั้งหมด มันแปรสภาพเพราะเราสร้างขึ้นมาถึงสัมมาสมาธิ มันก็แปรสภาพไปทั้งหมด มันจะแปรสภาพต่อเมื่อมันแปรสภาพไปโดยธรรมชาติของมัน เราจะได้ประโยชน์อะไรกับมันขึ้นมา

ได้ประโยชน์ต่อเมื่อใจเคยสัมผัส ใจเคยสัมผัสกับธรรมสิ่งนั้น มันจะฝังไว้ในหัวใจ ถ้าใจไม่เจริญก้าวหน้าไปกว่านี้ อันนี้จะฝังใจไปตลอดเวลา ความสงบของใจ ความสุขของใจจะฝังกับหัวใจนั้นไป ว่าธรรมะของพระพุทธเจ้าแก่นี้ รู้ได้แก่นี้ก็แก่นี้ แต่ถ้ารู้ได้ออกไป ใจคิดหล่ม แก่นนี้มันก็คิดหล่มเพราะอะไร

ถ้าแก่นี้มันหยุดอยู่แก่นั้น แล้วก็มีความสุขอยู่แก่นั้น แล้วพอมันคลายออกมาก็นึกถึงแต่ความฝังใจนั้น ตายไปมันไปไหน นีบุญกุลสมันพาไป ออกจากนี้ไปมันก็ไปหล่มลึก หล่มในวิถุวน ในวิถุวะ หล่มใหญ่ในวิถุวะ การเกิดและการตายมันกว้างไกล มันยาวไกลอย่างนั้น เราถึงมองไม่เห็น เรามองไม่เห็นเพราะเรายังไม่เห็นการขาดออกไปจากใจ

ถ้าเราเห็นว่าการขาดออกไปจากใจ จากวิถุวะมันจะแคบเข้ามา หล่มนี้จะแคบเข้ามา หล่มนี้จะแคบเข้าไปเรื่อยๆ จนกว่าใจจะเข้าไปถึงจนเห็นตัวของใจ แต่นี้ยังไม่เห็นตัวของใจ เพราะมันยังเป็นใจที่มันโดนขั้นนี้ควบคุมไว้ แล้วกิเลสมันอาศัยขั้นนี้ออกหาเหยื่อ

ถ้ามันออกหาเหยื่อ มันก็เอาเหยื่อไป กายเป็นเรา เราเป็นกาย ทุกอย่างเป็นของเราทั้งหมด เราหาได้จะเป็นของเรา สมบัติจะเป็นของเรา ทุกอย่างจะเป็นของเรา โกรธก็คือเราโกรธ ทุกข์ก็คือเราทุกข์อยู่อย่างนั้น ความเป็นของเรามันยึดมันถึมัน ถึมันผูกกันเป็นอันเดียวกันด้วยอะไร

สมานไว้ด้วยกิเลส ด้วยมาร มารมันจะอาศัยสิ่งนั้นออกหาเหยื่อ แล้วอาศัยสิ่งนั้นออกหากินไป มันก็ตะบปไปทุกอย่าง จับต้องไปที่ไหนมีแต่ความทุกข์ จับต้องไปตรงไหนมันมีแต่ความร่ำร้อน ใจมันร่ำร้อนแล้วมันก็ไม่รู้จักวิธีจะรักษาตัวมันเอง

แต่เพราะเราทำความสงบขึ้นมา เราดูสังเกตสิ่งนี้อยู่ จับต้องอารมณ์สิ่งใด คิดสิ่งใดมันจริงไม่จริง มันไม่จริงสิ่งนั้นแล้วมีความทุกข์ไหม? มีความทุกข์ แล้วทำไมไม่วาง ทำไมมันถึงไม่วาง วางเข้ามา วางเข้ามา วางเข้ามา นั่นมันเป็นความว่าง นี่สัมมาสมาธิจะเกิดอย่างนี้ เกิดอย่างนี้ แล้วดูขันธสี่ จับขันธขึ้นมาให้ได้ ถ้าจับขันธขึ้นมาให้ได้ จับขันธคือจับอาการของจิตที่มันเกิดอารมณ์ขึ้นมาใหม่ นั่นนะ นั่นคืองาน สมถกรรมฐาน ฐานของสมถะ ฐานของวิปัสสนาจะเกิดจากตรงนี้

ถ้าจับต้องงานของใจได้ จับต้องอาการของใจได้ จับต้องขันธได้ มันเป็นความจริงทุกชั้น ทุกข์ของอริยสัจ ขันธความเกิดดับในอริยสัจ อริยสัจจึงมันเกิดดับ แล้วมันเกิดเพราะอะไร เกิดเพราะความไม่รู้เท่าคือต้นหาความทะยานอยาก แล้วมรรคมันมาจับสิ่งนั้น มรรคเอามาจับสิ่งนี้อยู่ มรรคก็เดินอยู่ แล้วจะทำให้เกิดนิโรธความดับของมันออกไปนะ

ในชั้นของอริยสัจ มันหมุนไปโดยอริยสัจ ถ้าปัญญามันเกิดขึ้น นี่ปัญญาภาวนามยปัญญา จะเกิด เกิดตรงนี้ไง เกิดจากจินตมยปัญญา จินตมยปัญญาคือการขุดคุ้ย การค้นคว้า จะผลึกหัวใจ ผลักปัญญานี้ให้ก้าวเดินออกไป พอก้าวเดินออกไป อริยสัจมันจะสนใจดวงนั้น

ถ้ามันฉลาดขึ้นมา ใจมันฉลาดขึ้นมา มันใคร่ครวญขึ้นมา มันปล่อยวางออกไป มันปล่อยวางออกไป นี่ปัญญาก้าวออกไป ปัญญาก้าวออกไป ปัญญาในการวิปัสสนา ปัญญาในการชำระกิเลสมันต้องเป็นปัญญาแบบนี้สิ ปัญญาแบบว่าจะช่วยเหลือหัวใจให้พ้นออกจากหล่ม หัวใจที่มันโดนปกคลุมไว้ด้วยขันธ ด้วยพญามารพยายามบังคับให้อยู่

เราพยายามแยกออก พยายามเบี่ยงออก พยายามหลุด พยายามจะค้นคว้า พยายามจะเพิกถอนออก ถ้าเราเพิกถอนออก กำลังของเรามีมันจะแยกออกจากกัน ความแยกออกจากกัน อารมณ์มันเป็นไปไม่ได้ จากเดิมที่ว่ามันจับต้องไปสิ่งใดแล้วมีแต่ความร่ำร้อนให้ใจ เพราะมันจับแล้วให้ความร่ำร้อนกับใจ มันเป็นธรรมชาติของมัน

แต่คราวนี้เราวิปัสสนาเข้าไป พอมันจับ เห็นอาการของจับ จับนี้อะไรเป็นคนจับก่อน? สัญญาจับก่อนใช่ไหม สัญญาจับข้อมูลเดิม เกิดจากสัญญาทั้งหมด สัญญาจับก่อน พอจับแล้วความ สืบต่อเข้าไป มันเป็นขั้นทั้งกอง ๕ หมุนออกไปรับรู้ทั้งหมดเลย แล้วมันทำไมไม่รู้ตัวละ ไม่รู้ตัว เพราะอะไร

เพราะพญามาร มารมันปกคลุมอยู่ มารมันไม่ให้เข้าใจ แต่ในเมื่อย้อนกลับมา มีสติสัมปชัญญะ ปัญญามันใคร่ครวญอยู่ มันทันอยู่ตรงนี้ มารมันก็หลบตัวออกสิ มารมันอาย คน รู้เท่าทันมัน เห็นหน้าพญามาร เห็นหน้ามาร มารมันจะปล่อยอายออกไป พอปล่อยขั้นมันก็ต้อง เป็นขั้นโดยธรรมชาติของมันใช่ไหม

แต่เดิมขั้นนี้ไม่สามารถเป็นธรรมชาติของมัน ขั้นนี้โดนมารปกคลุมอยู่เพราะมันเป็น เครื่องหาเหยื่อมาให้กิเลส กิเลสอันนี้ใช้ออกไป ใช้ปัญญาหมุนกลับเข้ามา เพิกถอนอย่างนี้ ปัญญา เพิก ปัญญาถอนออกไปบ่อยเข้าบ่อยเข้า ชั้นของปัญญาต้องหมุนออก หมุนออก หมุนออกไป หมุนออก

แต่กิเลสมันหมุนเข้า กิเลสพยายามดึงเข้ามา ให้ความยึดมั่นถือมั่น ให้ความเห็นความจับ ต้องยึดมั่นถือมั่นของตัวเองเป็นอย่างนั้น มันจะต่อสู้อัน การจะเพิกออกจากหล่ม มันจะเพิกออก จากหล่ม มันจะดึงขึ้นจากหล่มได้ง่ายๆ หรือ กิเลสมันควบคุมใจอยู่ตลอดเวลา มันเกิดมากับหัวใจ อย่างนั้น มันติดมาขนาดนั้น ไม่มีต้นไม่มีปลาย การเกิดและการตายของแต่ละจิต แต่ละดวงใจ ไม่มีต้นไม่มีปลาย สะสมมาอย่างนั้น ความเหนียวแน่นแก่นกิเลสอยู่ในหัวใจ มันเหนียวแน่นแก่นกิเลส อยู่อย่างนั้น

แล้วมันจะปล่อยวางด้วยอำนาจที่ว่าเราดูๆ คลำๆ เป็นไปไม่ได้ มันถึงต้องใช้ ความสามารถพยายามทุ่มเข้าไปทั้งหมด ทั้งกิริยาของเราทั้งหมด ทั้งหมดทุ่มเข้าไป ทุ่มเข้าไป ทุ่ม เข้าไปตรงนี้ มันถึงว่าต้องใช้ความวิริยอุตสาหะ ถึงไม่ใช่ทำสุกเอาเผากิน เราทำสุกเอาเผากิน เรากี่ หวังผลอันประเสริฐ แต่ผลอันประเสริฐ มันต้องผู้ที่ประเสริฐผู้ที่ทำความจริง

คุณงามความดี อาชาไนย สัตว์อาชาไนย สัตว์อาชาไนยเลือกกินแต่อาหารที่ว่าเป็นสิ่ง ที่บริสุทธิ์ นี้ก็เหมือนกัน สัตว์หัวใจจะเป็นอาชาไนย จะเอาหัวใจตัวให้รอด มันก็ต้องมีความเข้มแข็ง มันต้องพยายามแยกแยะ ไม่ตะปบกินทุกๆ อย่างที่เวลาหัวใจมันพอกิน เวลามันตะปบคว่ำอารมณ์

สิ่งใด เราพยายามยับยั้งมัน แล้วย้อนกลับเข้ามาวิปัสสนา ย้อนกลับเข้ามา มันทำงานอย่างไร มันเริ่มต้นตรงไหน ชั้นของมันหมุนไปอย่างไร นี่เพิกออก เพิกออก

ชั้นนี้เคยกดหัวใจไว้ให้อยู่ในอำนาจของมัน แล้วก็ไม่เห็นนะ แล้วก็หมุนไปตลอด หมุนไปตลอด ในวิญญูะไปตลอด หลุมมันกว้างขนาดไหน หล่มลึกขนาดนั้น แล้วก็หมุนตายหมุนเกิดมาขนาดนั้น แล้วอำนาจของธรรมที่เราประพฤติปฏิบัติเข้าไปแยกออก แยกออก จนมันขาดออกนะ สิ่งนี้ต้องขาดออกไปจากใจ ชั้นรัยบายๆ ขาดออกไปจากหัวใจ หัวใจพ้นจากหล่มชั้นหนึ่ง ขอบเขตของวิญญูะเข้ามาอย่าง ๘ ชาติ ๘ ชาติ ๗ ชาติ ๖ ชาติ ๕ ชาติ หล่มแคบเข้ามา แคบเข้ามา

มันก็ยังมีชั้นรัยบาย รัยบายอย่างกลาง ชั้นรัยบายละเอียด ชั้นรัยบายขาดออกไป ชั้นรัยบายอย่างกลางยังมีอยู่ มันก็กดหัวใจไว้อย่างนั้น หล่มลึกนี้กดหัวใจ หัวใจติดหล่มอยู่อย่างนั้น พ้นจากหล่มไปไม่ได้ เพราะกิเลสมันแล้วแต่ว่ามันจะมีอำนาจ มันจะหลอกไปขนาดไหน แล้วเราก็เพิดเพลิน

เราเพิดเพลิน ๑ เราภูมิใจในการประพฤติปฏิบัติของเราขึ้นมา ๑ เราภูมิใจประพฤติปฏิบัติที่เราทำได้ พอเราทำได้ เราก็มีความแกล้วใจ มีความจงใจ มีความดีใจขึ้นมา แล้วเราก็เพลินไป เผลอสติ ถ้าขาดสติอันนี้ไม่ใช่ความเพียร ความเพียรต้องมีสติสัมปชัญญะไปตลอด ความเพียรของเราจะมีของเราไปตลอด ตลอดออกไปนะ ถ้าความเพียรของเราผลเมื่อไร ความเพียรนั้นกิเลสพาใช้

ฟังสิ เราจะชำระกิเลส เราจะชำระนะ เรายกขึ้นออกจากหล่ม แต่มันพอใจในหล่มนั้นนะ หล่มลึกของในหัวใจนั้นมันก็พอใจก้าวย่ำอยู่อย่างนั้น ก้าวย่ำอยู่อย่างนั้น มันถึงว่าผลไม่ได้ ถ้าเราผล เราชะล่าใจ มันจะย่ำอยู่กับหล่มแล้วจะติดหล่มอยู่อย่างนั้น แล้วก็ไม่รู้ว่าเป็นหล่มนะ คิดว่าอันนี้จะเป็นความเพียรของตัว อันนี้เป็นการประพฤติปฏิบัติของตัว ตัวได้ทำคุณงามความดีแล้ว นี่มันพอใจ

กิเลสมันหลอก หลอกให้อยู่ในอำนาจของมัน หลอกให้เราไม่ก้าวเดินออกไป หลอกให้เราหยุดอยู่ตรงนั้น หยุดอยู่ จิตหยุดอยู่ตรงนั้น แล้วมันจะก้าวเดินไปไหน มันก้าวเดินไปไม่ได้ พอมันก้าวเดินไปไม่ได้ มันเข้าไปถึงหัวใจไม่ได้ ถ้าเข้าไปถึงใจ ยังไม่เห็นใจตัวๆ แท้ ใจตัวแท้ยังไม่เคยเห็นเลย เห็นแต่อาการที่ชั้นรัยบายใจรวมตัวกันแล้วตกอยู่ในหล่มนั้นเท่านั้นเอง เห็นชั้นรัยบายใจรวมตัวกัน

เพราะมันเป็นขั้นคลุมอยู่ทั้งหมด แล้วมันกดหัวใจไว้อยู่ในอำนาจของมัน แล้วมันนำเสร้านะเพราะมันเป็นไปอย่างนั้น มันยังจะต้องเกิดต้องตาย มันยังไม่สามารถพ้นออกจากหล่มได้ทั้งหมด มันถึงต้องทุ้มทั้งชีวิต ทุ้มทั้งสติสัมปชัญญะเข้าไป สติสัมปชัญญะใคร่ครวญ ในการประพฤติปฏิบัตินี้ใคร่ครวญตลอด

จินตมยปัญญา การขุดคุ้ย การจินตมยปัญญาคือเริ่มต้นจากจินตมยปัญญา ปัญญาในการทำ ความสงบเข้ามามันต้องเป็นความสงบเข้ามา มรรคหยาบ มรรคละเอียด ละเอียดเข้าไปเรื่อยๆ ขั้น อย่างหยาบมันก็ให้ผลอย่างไม่ใช่หยาบ ให้ผลเป็นรูปธรรมเห็นๆ ชัดๆ เพราะมันเป็นความทุกข์ เห็นชัดๆ เลย ไม่ใช่ว่ามันอย่างหยาบ แต่ในแง่ของธรรม มันเป็นขั้นอย่างหยาบๆ มันยังให้ผลกับเราเร้าร้อนขนาดนั้น แล้วขั้นอย่างละเอียดละ

มรรคหยาบเมื่อมันใช้หมดไปแล้ว มรรคละเอียดก็ต้องหาขึ้นมา สัมมาสมาธิในมรรคละเอียดนั้นก็ต้องมีขึ้นมา มรรคละเอียดเราก็ต้องสร้างมรรคขึ้นไป คืบไปเพื่อจะหาขั้นอันอย่างกลาง ชำระขั้นอย่างกลางออก ชำระออกแยกออกเหมือนกัน มันแยกได้โดยสัจจะความจริง

ธรรมที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมนี้เป็นเรื่องจริง เป็นความจริงเห็นชัดๆ ว่าเป็นเรื่องจริงๆ ที่ชำระล้างได้ แต่กิเลสมันหลอก เราไม่มีวาสนา เราล้มลุกคลุกคลาน จับต้องแล้ว ก็ล้มลุกคลุกคลาน ก้าวเดินไปให้มันดึงลากดูเราไป เราก็เชื่อตามมันไป มันน่าจะเป็นอย่างนั้น มันควรจะเป็นอย่างที่เราเห็นนี้ นี่เวลาเห็นกิเลสพาเห็น มันก็เห็นผิด

ความเห็นผิดของใจจะเห็นความผิด มันแยกตัวออกไป มันหลอกว่าแยกออกไป มันสร้างอารมณ์ก็ได้ จินตนาการก็ได้ว่าให้แยกออกไป ความแยกออกไป แล้วก็ปล่อยวางขึ้นมาเพื่อจะให้ เราเชื่อมั่น เพื่อให้เราอยู่ในอำนาจของมัน ให้ขั้นนี้กดใจไว้ไม่ให้หัวใจไหล่ออกมาจากอำนาจของขั้น อำนาจของขั้น อำนาจของมาร มันกดเอาไว้อย่างนั้นตลอดไป แล้วเราจะเชื่อใหม่

ถ้าเราเชื่อกิเลส เราก็อยู่ในอำนาจของกิเลส ถ้าเราเชื่อธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราก็ต้องพยายามฝืน ฝืนใจนั่นคือฝืนกิเลส ฝืนความรู้สึกของตัวทั้งหมด ฝืนความเชื่อของตัวทั้งหมด เพราะความเชื่อนี้กิเลสมีในหัวใจ กิเลสอยู่ในหัวใจ ความคิดออกมา กิเลสพาออกมาก็คือ กิเลสพาไปซ้อยู่แล้ว

ถ้ากิเลสพาใช้นั้น นั่นเรื่องของกิเลสมันหลอกลงไปตลอด เห็นไหม มันไม่ใช่ว่าหลอกจะให้เราหลอกคนอื่นนะ ถ้าหลอกคนอื่น เราหลอกกันเพื่อผลประโยชน์ เพื่อผลประโยชน์ เพื่อธุรกิจต่างๆ โลกเขาเป็นอย่างนั้นไป แต่นี้กิเลสมันหลอกใจ คือให้ใจหยุดอยู่ให้ใจไม่ค้นคว้า...

... โคนมันก็ต้องเสียพื้นที่ เสียที่อยู่ของเขา มันเป็นไปได้...

... ความเกิดและความตายที่กิเลสพาเกิดพาตายโดยที่เราไม่รู้ตัว เกิดมาชาตินี้ก็คิดว่ามีอยู่ ชาตินี้ชาติปัจจุบัน มีอยู่เท่านี้ไง ใจสิ่งที่ว่ามองไม่เห็นนั้นปฏิเสธทั้งหมดเลย สิ่งที่ปฏิเสธ กิเลสมันก็เอาอันนี้หลอกเราแล้วอยู่อำนาจของเรา มีเฉพาะชาตินี้ ธรรมะปฏิบัติไปแล้วเราจะได้ผลอย่างนั้นหรือไม่ เรายังไม่รู้เห็นผลประโยชน์ของธรรมะนั้น

ทำไมไม่ย้อนกลับมามององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย้อนกลับมามองผู้ที่ผ่านพ้นออกไปนะ จริงอยู่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพุทธภูมิ สร้างบุญกุศลมามาก เราสร้างบุญกุศลมาน้อย แต่อัครสาวกต่างๆ ก็มีมากมีน้อยมาเหมือนกัน บุญญาธิการของคนไม่เท่ากัน เราก็เหมือนกัน ในเมื่อเราสามารถชำระกิเลส ถ้าให้มันออกไปจากใจได้ เราชำระกิเลสออกไปจากใจ มันเป็นส่วนดีส่วนตัวของเรา ใจเรื่องอำนาจวาสนานั้นมันสะสมมาอีกตอนหลัง เพิ่มขึ้นมาเรื่อง อภิญญา เรื่องฌาน เรื่องสมาบัติ อันนั้นมันเป็นสิ่งที่เป็นเครื่องเคียงเฉยๆ

เรามีปัญญาที่ใคร่ครวญได้ ปัญญาอันนี้มันสมประโยชน์อยู่แล้ว ปัญญาอันนี้มันสามารถชำระกิเลสได้แล้ว ปัญญาเท่านั้นชำระกิเลส ฟังสิ ปัญญาที่มีสัมมาสมาธิเกี่ยวพัน ไม่ใช่ปัญญาที่เราจินตนาการของเราคนเดียว ไม่มีสัมมาสมาธิเกี่ยวพันแล้วก็เป็นปัญญา ปัญญาของโลกแล้วก็หมกกันอยู่ในหล่มนั้น ตกอยู่ในหล่มนั้นแล้วก็วนอยู่ในหล่มนั้น

แล้วเราก็ขลุกขลักๆ แล้วไม่ได้ผลในหล่มนั้น ก็มาตีโพยตีพาย จะโทษไปเอาคุณงามความดีมาศาสนา ประพฤติปฏิบัติธรรมแล้วไม่เห็นมีคุณประโยชน์ ไม่เห็นมีธรรมขึ้นมาให้เราได้ดีมีรสของธรรม นี่จะไปบีบคั้นเอาออกมาจากศาสนา ออกมาจากศาสนธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วไปบีบคั้นเอาจากที่ไหน

“ธรรม” ศาสนธรรมคือคำสั่งสอน ศาสนธรรมคือธรรมสิ่งที่เกิดขึ้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางธรรมไว้แล้วเราต้องสร้างขึ้นมาสัมมาสมาธิ ความคำริขอบ ความเพียรชอบ

ความระลึกชอบ สติชอบ สัมปชัญญะชอบ ความเพียรชอบ สิ่งที่ชอบต่างๆ นี้เกิดขึ้นมาจากอะไร มันไม่ใช่อาการของใจหรือ มันเป็นอาการของใจ

ถ้าเราจะบีบเค้นเอาธรรมว่าธรรมนี้มันไม่ให้ประโยชน์กับเรา เราก็ต้องโทษตัวเองสิ ว่าธรรมมันทำไมมันไม่เข้าเป็นมัจฉิมาปฏิบัติทาละ ธรรมต้องเป็นมัจฉิมาปฏิบัติ เป็นกลางแล้วมันถึงจะหมุนออกไปชำระกิเลส ฆ่าเชื้อคเหือนทำลายกิเลสออกไปจากใจเป็นชั้นเป็นตอน

ถ้ามันมีความคิดอย่างนี้ มันก็เป็นการโต้ตอบกับกิเลสได้ เป็นการหาทางออกจากที่กิเลส มันจะหลอกดวงให้เรารู้สึกคลุกคลาน ถ้ากิเลสมันจูง เราก็จะล้มลุกคลุกคลานไป แล้วก็มีความน้อยเนื้อต่ำใจ จะไม่ยอมก้าวเดินไปถึง อยากให้เห็นหัวใจของเรา ให้เห็นว่าใจติดหล่ม เห็นใจอย่างไร

ถ้าเห็นใจติดหล่มมันจะเอาใจของตัวเองพันได้ อันนี้เห็นขั้นที่ปกคลุมใจอยู่ติดหล่ม เราวิปัสสนาไป วิปัสสนาไปจนกว่าขั้นมันจะขาดออกไป ขั้นมันจะขาดออกไปจากใจอีกชั้นหนึ่ง ขั้นอย่างหยابขาดออกไป หลุดออกไป หลุดออกไปภพชาติมันก็สั้นเข้า วัฏฏะก็สั้นเข้า หล่มก็แคบเข้ามา หล่มแคบเข้ามา ต่อไปก็เป็นขั้นอย่างละเอียด

ขั้นอย่างหยاب ขั้นอย่างกลาง ขั้นอย่างละเอียด ขั้นอย่างละเอียดนี้มันละเอียดลึกซึ่งอยู่กับใจ ปกคลุมใจโดยไม่เห็นใจ แล้วสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ว่ารุนแรง รุนแรงเพราะอะไร เพราะเป็นโทสัคคินา โมหัคคินา มันเป็นราคะ โทสะ โมหะอยู่ในหัวใจ สิ่งที่เป็นราคะ โทสะ โมหะ ความกำหนดยินดีมีเป็นความพอใจ ความพอใจ โกรชขัดใจหรือไม่ได้สมความปรารถนาก็เกิดความโกรธ ความโกรธ ความหลงในความโกรธของตนก็หมุนกันไป หมุนกันไปอยู่ตรงนั้นนะ แล้วก็เอาอะไรมาให้หัวใจ เอาแต่ความทุกข์มาให้หัวใจ

นี่ขั้นอย่างละเอียดจับต้องให้ได้ ขั้นอย่างละเอียดเราต้องค้นคว้าให้ได้ ถ้าเราค้นคว้าขั้นอย่างละเอียด ขั้นอย่างละเอียดนี้ปกคลุมจิตอยู่ ปกคลุมไม่ให้เห็นจิตอยู่ ถ้าไม่ให้เห็นจิตอยู่ ไม่ให้เห็นหัวใจอยู่ เราก็ไม่เห็นใจของเราเอง

ถ้าเราพยายามค้นคว้า จินตมยปัญญา ถึงเป็นปัญญาเข้ามา ปัญญาในขั้นของสมาธิเป็นปัญญาของขั้นสมาธิ ความสงบเข้ามาให้จิตมันสงบ แล้วใช้ปัญญาต่อไป ใช้ปัญญาต่อไป ปัญญา

เป็นจิตตมยปัญญาหมุนขึ้นมาถ้าเป็นจิตตมยปัญญา จิตตมยปัญญามันจะจับต้องจับจิตให้ได้ ถ้าจับจิตได้ ภาวนามยปัญญาจะเกิดขึ้นต่อเมื่อมีการแยกแยะอาการของใจกับใจออกจากกัน อาการของใจกับกิเลสที่มันสืบทอดกัน โทสัคคินา โมหัคคินา นี่มันอะไร ไฟทั้งนั้นนะ ไฟที่มันติดนะ

ถ้าเป็นภาวนามยปัญญา มันเป็นการแยกแยะออกมาให้เห็นว่าโทษๆ โทษของไฟที่มันเผาใจของตัวเอง มันเป็นโทษให้ความร้อนกับใจ ให้ความร้อนแล้วก็หลงนะ มันหลงว่าเป็นความสุข หลงว่าเป็นความพอใจ มันพอใจเพราะมันเป็นกามกิเลส มันเป็นความกำหนัดของใจ

ใจมีกำหนัด กำหนัดในอะไร กำหนัดในอารมณ์ความรู้สึกนั้น ไม่ใช่กำหนัดข้างนอกนะ ข้างนอกกำหนัดข้างนอก มันเป็นข้างนอก ใจข้างนอกมันเป็นเรื่องของโลกเขา เรื่องของโลกเขา ความกำหนัดยินดีมันกำหนัดข้างนอก แต่เรื่องของกิเลสมันกำหนัดอยู่ในหัวใจ ชั้นของมันปกป้องอยู่ โทสัคคินา โมหัคคินา ราคะ โทสะ โมหะมันอยู่ตรงนี้ มันอยู่ตรงนี้นี่มันก็ปกคลุมใจเอาไว้ตรงนี้

ถ้ามันคลุมใจไว้ มันก็เกิดในกามภพ นี่วิญญูะมันยังวนไปอยู่ หลุมของวิญญูะ หล่มของใจ มันยังกว้างอยู่ ถ้าเราตัดตรงนี้ได้ หล่มของใจมันจะแคบเข้ามา หล่มของใจ แต่มันตัดได้ยากเพราะ ความสิ่งที่มันเป็นความรุนแรงกับใจของเรา มันปกคลุมใจโดยที่ไม่เห็นหัวใจ มันเป็นอาการของ ชั้นที่ละเอียด ชั้นที่ละเอียด ความพอใจของใจนั้นมันก็หลงในอารมณ์ของใจ ความหลงในอารมณ์ของใจมันหลง มันทั้งหลงเพราะมันคิด มันไม่เข้าใจ มันโฉบมา มันแยกขึ้นมาเราก็เป็นไปตามมัน

แต่ก็ยังมีवासนา วาสนาที่จับต้องได้ จับต้องได้ถึงเห็นอย่างนี้ ถ้าจับต้องไม่ได้จะไม่เห็น จับต้องโดยจิตตมยปัญญา ความปัญญาในขั้นของสมาธิ เป็นปัญญาของขั้นสมาธิ ปัญญาสมาธิคือ ปัญญาทำความเข้าใจ ปัญญาสมาธิได้เท่านั้น ความสงบของใจแล้ววิ้งกว้างอยู่อย่างนั้น

จิตตมยปัญญา ปัญญาที่ละเอียดเข้าไป จับต้องอาการของจิตได้ จับต้องกามราคะ จับต้องความกำหนัด เห็นความกำหนัด เห็นความรู้สึก เห็นเรื่องของใจ เห็นความหลงไหลไปของมัน พอความเห็นลงไปนะ มันเป็นอะไรขึ้นมา จากจิตตมยปัญญามันเป็นภาวนามยปัญญาขึ้นมา สิ่งที่เป็นภาวนามยปัญญาขึ้นมาเพราะมันแยกอาการของขั้นนั้นออกจากใจให้ได้ เพราะขั้นนี้มันต้องใช้พลังงานมาจากไหน

สิ่งที่ว่าไม่มีพลังงาน มันจะทรงตัวมันไม่ได้ใช่ไหม พลังงานอันละเอียดนั้นคือใจ ใจที่มันละเอียดอยู่ในหัวใจ พลังงานนะมันส่งออกมา ส่งออกมาเป็นอาการของขั้นธ ส่งออกมาเป็นพลังงาน พลังงานนี้เป็นพลังงานในหัวใจ พลังงานในการสร้างภพสร้างชาติ พลังงานในกามภพ พลังงานในการเกิดและการตาย

การเกิดและการตายในกามภพ เกิดในอำนาจของวิญญู เกิดไปในวนของความเกิดกระแสนยาวไกลออกไป เราถึงมองไม่เห็น เรามองไม่เห็นกระแสความยืดออกไปของการเกิดและการตาย ระหว่างข้ามภพข้ามชาติ มองไม่เห็น สิ่งนั้นมันไม่เห็นเพราะเราปฏิบัติธรรมไม่สมควรแก่ธรรม ผู้ที่ปฏิบัติสมควรแก่ธรรมจะเห็นความขาดออกไปจากใจ

ถ้าเห็นความขาดออกไปจากใจ ชำระขั้นธนี้ขาดออกไปจากใจ มันจะไปเกิดที่ไหน มันไปเกิดในกามภพไม่ได้อีกแล้ว แต่มันต้องชำระให้ขาด ถ้าชำระให้ขาด มันจะเอาอะไรชำระ ปัญญาเท่านั้นที่สามารถชำระกิเลสได้ ปัญญาเท่านั้นที่มีสัมมาสมาธิที่มรรคอรียสังจัจหมุนพร้อมเป็นมรรคสามัคคินะ ปัญญาไม่สามัคคินี้มันก็ลุ่มๆ ดอนๆ

ลุ่มๆ ดอนๆ มันก็หมุนไปตามอำนาจวาสนาในการจับไสของเราขึ้นไป เราต้องพยายามสร้างสมบารมี สร้างสมปัญญาขึ้นมาเป็นไปธรรมชาติของมันที่เราต้องพยายามก่อร่างสร้างตัว การก่อร่างสร้างตัวมันก็ต้องเริ่มต้นจากถูกจากผิด การก้าวเดินจากถูกจากผิดของเราขึ้นไป อันนี้มันเป็นการสะสมขึ้นมา เพราะสะสมขึ้นมา มันจะเข้าถึงมัชฌิมาปฏิปทาได้

ความผิดความถูกนั้นเป็นการฝึกตนเองขึ้นไป ปัญญามันจะก้าวเดินออกไป ความละเอียดอ่อนของใจ ความโกรธ ความผูกโกรธ ความปฎิฆะ ความซับซ้อนในใจ ปฎิฆะรับไว้ก่อน ขยับออกไปก็เป็นความโกรธ ความปฎิฆะรับรู้ไว้ สิ่งนั้นถูกใจหรือไม่ถูกใจ ความกำหนดยินดีของใจ แล้วโทสะมันก็เกิดขึ้นไปถ้ามันขัดข้องในหัวใจนั้น โทสะมันเกิดออกไป หมุนออกไปอยู่อย่างนั้นไม่มีวันเดือนปี ไม่มีใครจะสามารถเห็นตรงนี้ได้เลย

แต่เพราะธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ว่าประทานไว้ให้กับในศาสนาพุทธเรา แล้วเราเอาสิ่งนั้น เรายึดสิ่งนั้น เชื่อมมันในครูบาอาจารย์ แล้วเราประพฤติปฏิบัติของเราขึ้นมา เราสะสมธรรมออกมาจากใจ ในหัวใจนี้มันเป็นธรรม เป็นธรรมขึ้นมา ธรรมฝ่ายเหตุ ถ้าไม่มีเหตุของธรรม แล้วผลจากธรรมมันมาจากไหน

กิเลสในหัวใจไม่ต้องไปหาเหตุหาผล กิเลสไม่เคยมีเหตุมีผล กิเลสมันจับต้อง มันควบคุมใจแล้วมันขับไสไปอย่างนั้น แล้วบังคับให้ออกไปโดยอำนาจของมันตลอด ไม่มีวัน ไม่มีเดือน ไม่มีปี ไม่มีวันที่สิ้นสุด ในการเกิดและการตายในวัฏวน วนไปไม่มีที่สิ้นสุด มันน่าสลดสังเวช

ถ้าหัวใจเราได้คิด ถ้าปัญญาของธรรมเกิดขึ้นมา มันเห็นความหมุนไปของมันที่ไม่มีต้นไม่มีปลาย แล้วกลับเข้ามาที่ว่าจะชำระมัน มันถึงจะมีความภูมิใจไง ธรรมเกิดขึ้นมาจากเรา เราสร้างสมขึ้นมา ปัญญามันเกิดขึ้นแล้วมันแยกแยะได้ ปัญญาเท่านั้นแยกแยะ แยกออกไป แยกออกไป

ถ้าปัญญาไม่แยก อันนี้มันข่ม เห็นไหม มันเป็นขั้นที่ละเอียดที่มันปกคลุมจิต แล้วมันก็กดจิต กดความรู้สึกของหัวใจไว้ทั้งหมด อาศัยสิ่งนี้เป็นอารมณ์ของมัน อาศัยสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ก้าวเดินก้าวเดินไปจริงๆ ก้าวเดินไปคือมันเป็นกระแสต่อเนื่องเป็นความคิดที่มันออกมาเป็นรูปธรรม เป็นความต้องการของใจ เป็นไปตามโลกเขา เป็นอย่างนั้นไปเลย ถ้ามันเป็นไปในอำนาจของมันนะ

แต่นี้เพราะเราไม่ยอม เราไม่ยอมให้อำนาจของมันมีอำนาจเหนือในหัวใจของเรา มันติดอยู่ในหล่มเราก็รู้ที่อยู่ติดในหล่ม มันมีความขอกใจ มันมีความเสียวเจ็บแปลบในหัวใจ มันเสียวอยู่เจ็บแปลบๆ ในหัวใจ เรารู้อะไรสิ่งนี้มันฝังอยู่ในหัวใจ รู้ว่าเป็นหล่มเพราะอย่างนั้น แล้วมันก็เปิดตาของเราขึ้นมาได้ด้วย

ถ้าเราไม่เปิดตาขึ้นมา จินตมยปัญญาเปิดตาขึ้นมา จับต้องขึ้นมาได้ นี่เปิดตาขึ้นมา เปิดตาขึ้นมาก็เห็นฐานของวิปัสสนา สมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน ก้าวเดินตลอด ต้องเป็นอย่างนั้นตลอดไป นี่ธรรมของเราเอง ธรรมของผู้ที่ปฏิบัติ ธรรมของใจดวงนั้น ใจดวงนั้นธรรมก้าวเดินออกไป ภาวนามยปัญญามันต้องก้าวเดินออกไป มันชำระขาด

สิ่งที่ขาดออกไป ขั้นกับใจขาดออกจากกัน ขั้นไม่ใช่ใจ ใจไม่ใช่ขั้น สิ่งหัวใจกับขั้นรวมกันแล้วขลุกๆ อยู่ในหล่มนั้นขาดออกไป ขั้นนั้นขาดออกไป จะเห็นตัวของใจ “ใจคิดหล่ม” ใจดวงนี้อยู่ในหล่ม ไม่ใช่ขั้น ไม่ใช่ความรู้สึก ไม่ใช่ความคิดทั้งหมดเลย มันเป็นแต่ความพลังงานของมันเป็นใจอยู่อันเดียว ใจอันนี้ นี่ใจ

“จิตเดิมแท้ที่ส่องใส จิตเดิมแท้ที่หมองไปด้วยอุปกิเลส” จิตเดิมแท้ที่ส่องใส ผู้ที่จะเห็นใจดวงนี้ ผู้ที่เห็นใจดวงนี้ด้วยซึ่งๆ หน้าต้องมีการประพฤติปฏิบัติชำระขั้นขาด จากขั้นหยาบๆ

ขาดออกไป ชั้นอย่างกลางขาดออกไป ชั้นอย่างละเอียดขาดออกไปจากใจ ถึงจะเห็นดวงใจ ใจดวงนี้มันติดอยู่ในหล่มแล้วมันพาเกิดพาดาย

“จิตเดิมแท้นี้ฟ่องใส จิตเดิมแท้นี้หมองไปด้วยอุปกิเลส”

แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประพาศปฏิบัติอยู่ เข้าไปรู้บุพเพนิวาสานุสติญาณ ยังไม่ชำระอาสวักขณญาณ แล้วรู้ได้อย่างไร

ทำความเข้าใจของใจเข้ามา มันเข้าได้ ๒ ทาง ทางหนึ่งคือทางทำความเข้าใจเข้ามาให้ถึงจิตเดิมแท้ที่ฟ่องใสได้ แต่เข้าถึงจิตเดิมแท้ที่ฟ่องใส เข้าไปด้วยการกดไว้ การพยายามไม่ได้ชำระกิเลสเข้าไป มันเข้าไปเห็นเฉยๆ ความเห็นอันนั้น เห็นความสว่าง เห็นความกระจ่างแจ้งของใจ แต่ไม่ได้ชำระกิเลสเข้าไป

แต่ในเมื่อเราทำลายชั้นนั้น เราไม่ได้กดชั้นแล้วพยายามกดชั้นด้วยพลังงานของใจจะกดชั้นด้วยสมาธิ ด้วยความคิด ด้วยหัวใจ ด้วยพลังงานของสมาธินั้นมันจะเข้าไปเห็น เห็นอันนั้น ถึงว่า การระลึกชาติของผู้ที่มีกิเลสอยู่ เขาก็ระลึกชาติได้ ข้อมูลเดิมจากสัญญาเก่า สัญญาในจิตเดิมแท้ที่ฟ่องใส มันจะออกมาได้ให้ว่าบุพเพนิวาสานุสติญาณ จิตเดิมแท้ที่ฟ่องใส เห็นหมด เห็นข้อมูลของใจทั้งหมด

นี่เราหมุนเข้ามาด้วยปัญญาของเรา เราหมุนเข้ามาด้วยมรรคอรियสัจจัง หมุนเข้ามาด้วยภาวนามยปัญญา มันเห็นต่างกัน เห็นต่างกันก็เห็นจิตเดิมแท้ที่ฟ่องใส เห็นตัวหัวใจที่ว่าฟ่องใสอยู่นั้น แล้วจับตัวหัวใจที่ฟ่องใสนี้ได้ด้วย นี่ถึงจะเห็นใจของตัวตกอยู่ในหล่ม

จิตดวงนี้เวลาเกิด คนเรามีกิเลส เวลาที่มีกิเลสอยู่ เวลาเกิดเวลาตาย ชั้นมันจะสลายตัวลง มันยุบยอบตัวลง มันจะหมุนเข้ามาอยู่ในจิตนี้ จิตปฏิสนธินี้ นี่จิตดวงนี้ใจพาเกิด จาก “จิตเดิมแท้ที่ฟ่องใส จิตเดิมแท้ที่ข้ามพ้นกิเลส จิตเดิมแท้ที่ฟ่องใส จิตเดิมแท้ที่หมองไปด้วยอุปกิเลส” เวลาไปเกิดภพชาติใหม่ก็อยู่ในอุปกิเลสใหม่ อยู่ในอุปกิเลสใหม่ก็หมุนไปวนไปในอุปกิเลสใหม่

แต่อันนี้มันไม่ใช่แล้ว อันนี้เรากำลังจะให้ดึงใจนี้ออกจากหล่ม มันจะจับต้องใจดวงนี้ได้ เห็นใจดวงนี้ได้ก็พลิกออกจากหล่มได้ พลิกใจดวงนี้ขึ้นจากหล่ม ถ้าพลิกใจดวงนี้ขึ้นจากหล่ม มันก็จะเป็นธรรมทั้งหมด

ใจที่เป็นธรรม ใจที่พ้นออกจากหล่ม พ้นออกไปจากกิเลสทั้งหมด เกิดขึ้นมาจากเราเชื่อ
 ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราพยายามประพฤติปฏิบัติธรรม เชื่อธรรมองค์สมเด็จพระ
 พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเราจะก้าวเดินตามธรรมองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์สมเด็จพระ
 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพ้นออกไปจากกิเลสได้ ก็พยายามเพื่อประพฤติปฏิบัติขององค์สมเด็จพระ
 สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ประพฤติปฏิบัติมา

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าหัวใจเราไม่มีบอด เพราะมันมีบอดเท่านั้น มันถึงได้ก้าวเดินลูบๆ
 คลำๆ ไป มันมีมันบอดไปภาษาของมัน แล้วมันถึงไม่เคยเห็นหัวใจของตัวเอง เราไม่เคยเห็นหัวใจ
 ของตัวเอง เห็นแต่อาการของใจ ไม่เคยเห็นใจ อาการของใจเจ็บปวดแสบร้อนนี่คืออาการของใจ
 อาการของที่เกิดขึ้น อาการที่ว่ามันเป็นอารมณ์แล้ว มันเป็นความรู้สึกแล้ว เราถึงไม่เคยเห็นหัวใจ
 เลย ทำความสงบเข้ามาต่างหาก ต้องทำความสงบเข้ามา ใจมันสงบเข้ามา ปัญญาในขั้นของ
 สัมมาสมาธิ

ปัญญาในขั้นสมาธิเป็นปัญญาขั้นสมาธิ มันเป็นประโยชน์ส่วนหนึ่ง ปัญญาในการค้นคว้า
 มันก็เป็นประโยชน์ส่วนหนึ่ง นี่ปัญญามันถึงต้องมีขั้นมีตอนก้าวเดินเข้าไป จนกลายเป็นภาวนามย
 ปัญญาเข้าไป เราทำของเราขึ้นมา ผู้ใดทำขึ้นมาอย่างนั้น มันถึงว่าเป็นปัจเจกตั้ง เป็นจากดวงใจดวง
 นั้น ใจดวงนั้นเป็นปัจเจกตั้ง รู้ในใจดวงนั้น แล้วใจดวงนั้นจะมีความสุขในใจดวงนั้น

จากที่ว่าเคยทุกข์เคยยาก ใจนี้เคยทุกข์เคยยากนะ ไปตามกระแสของเขา กระแสโลก
 หมุนเวียนไป กิเลสนี้หมุนเวียนไป ดึงหัวใจดวงนี้ไป แล้วก็ติดในหล่มลึกหมุนตายหมุนเกิดมา
 ตลอดไม่มีต้นไม่มีปลาย จนมาตกอยู่ตรงนี้ แล้วเชื่อหลักศาสนา ตกอยู่ตรงนี้ มันถึงเป็นอย่างไรละ
 มันถึงเป็นความบุญกุศลของเราสิ บุญกุศลของเราพามาให้ประพฤติปฏิบัติ พาเข้ามาหาสัจธรรม
 ความจริง สัจธรรมความจริง ธรรมฝ่ายเหตุเป็นสัจจะความจริง

แล้วธรรมฝ่ายผลนะ ธรรมฝ่ายผลที่เราประพฤติปฏิบัติขึ้นมาแล้วได้ผลมาในหัวใจ ได้ผล
 มาตามสิ่งที่มันเป็นจริงตามนั้น ถ้ามันไม่ได้ผลขึ้นมา มันเพราะต้องโทษกิเลสอย่างเดียว ธรรมของ
 องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้วางประธานไว้แน่นอน เป็นสิ่งที่ว่าใครก้าวเดินตามธรรมนั้น
 ต้องประสบผลตามนั้น

มรรคผลมีจริง มรรคอริยสังขัง มรรคอยู่ที่การสร้างขึ้นมา ผลคือผลจากการวิปัสสนาขึ้นมา จากใจดวงนั้น ใจดวงนั้นวิปัสสนา วิปัสสนาถูกต้อง วิปัสสนา ไฟ เราจะหาจุดของไฟ เราจะดับไฟ ที่ใดมีดี ถ้าเราเจอสวิทช์ เราเปิดจะสว่างที่นั่น หัวใจมีดีบอด หัวใจไม่เคยเจอสวิทช์ ไม่เคยจับตัวใจ ของตัวเองได้ มันจะเปิดความสว่างของใจมาจากไหน

ถ้าหัวใจมันมีดีบอด เราจับใจของเราได้ เราจับใจของเราได้ เราก็ก้าวเดินตามนั้น ไปกด สวิทช์ที่ไหน? กดสวิทช์ที่กิเลสไป ถ้ากดสวิทช์สว่างปั๊บ สว่างขึ้นมาแล้วความมืดจะอยู่ได้อย่างไร ความมืดต้องหายไปเพราะในเมื่อความสว่างเกิดขึ้น ถ้าสว่างเกิดขึ้นจากหัวใจดวงไหนมันก็สว่าง ขึ้นมา ถ้าสว่างขึ้นมามันก็เป็นปัจจัยตั้งรู้จากใจดวงนั้น

ใจดวงนั้นถึงแสดงธรรม พุทธธรรมได้ตามความเป็นจริง ธรรมที่ว่าองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าประทานไว้นั้น เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ที่ค้นคว้าขึ้นมาได้ ก่อนแล้ววางไว้ ผู้ที่รู้ตามขึ้นมาเป็นพยานกัน เป็นพยานกันเพราะรู้จริงตามจริงตามนั้น แล้วองค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ประทานธรรมไว้ให้ผู้ก้าวเดินตามไป แล้วผู้ที่ปฏิบัติจนหัวใจสว่าง นั้นทำไมจะไม่รู้วิธีการละ

มันก็ต้องรู้วิธีการเหมือนกัน ต้องเป็นปัจจัยตั้งรู้ในหัวใจของตัวเองก่อน ถ้าในหัวใจของ ตัวเองสามารถทำความสว่างเกิดขึ้นมาจากใจ นั่นนะ มันถึงเป็นความสุขนี้เป็นอันแรกก่อน ความสุขนี้เป็นผลของใจดวงนั้น

เวลาทุกข์แสนทุกข์แสนยาก เราก็ทุกข์แสนทุกข์แสนยาก พยายามค้นคว้าของเราขึ้นมา เรา ค้นคว้าของเราเพราะเราเห็นว่ามันทุกข์มันยาก สิ่งที่มีมันทุกข์มันยากเพราะใจมันต้องหมุนเวียนไป มันติดอยู่ในหล่มลึก มันหมุนไปตามประสากิเลสที่มันผลักไสไป กิเลสมันพาไป กิเลสนี้ไม่เคย ให้ผลเป็นคุณงามความดีกับใจดวงไหน ไม่เคยให้ผลเป็นคุณงามความดีเลย

ถ้าเป็นกุศลนั้นเป็นธรรมต่างหาก กุศล อกุศลเกิดในหัวใจของเรา นี่ถ้ากิเลสพาออกไปแล้ว กุศล บุญกุศลเป็นมรรค สิ่งที่เป็นมรรคนี่เป็นเหตุ สิ่งที่เป็นเหตุมันถึงจะเป็นผล เป็นคุณงามความดี แต่ถ้าเป็นกิเลส เป็นอกุศล มันจะให้ผลเป็นลบกับใจดวงนั้น แล้วก็สะสมลงที่ใจ จนทำบ่อยๆ เข้า จนเป็นจรตนิสัย

ถ้าจิตนิสัยของคน เห็นใหม่ “ขอนิสัย” ขอนิสัยครูบาอาจารย์ อยู่กับครูบาอาจารย์ผู้ที่หูตาสว่าง ทำการประพฤติปฏิบัติมันจะเห็นคุณประโยชน์ของการเอาใจออกจากกิเลสให้ได้ ถ้าเรื่องของโลกเขามันเป็นเรื่องลึกลับอยู่อาศัย บ้างก็เครื่องอยู่อาศัย เกิดเป็นมนุษย์มันจะมีประโยชน์ต่อเมื่อเราเป็นมนุษย์เท่านั้น ถ้าเราตายจากสิ่งนั้นไป เครื่องอยู่อาศัยมันก็ต่างไปต่างไป

เครื่องอยู่อาศัย เราสะสมแต่เครื่องอยู่อาศัย เราสะสมแต่เครื่องอยู่ข้างนอก ถ้าสะสมแต่เครื่องอยู่ข้างนอก เราเอาแต่เรื่องข้างนอกเป็นของจริง เราเอาแต่สิ่งที่เป็นเครื่องอยู่อาศัย แล้วเรื่องโลกๆ นี่เป็นความจริง ถ้าเราไปยึดมั่นเป็นความจริง การประพฤติปฏิบัติเราจะไม่ก้าวเดิน เพราะว่ามันเอาหัวใจของเราไปใช้ครั้งหนึ่งก่อนหนึ่งแล้วออกไปกังวลกับเรื่องงานนั้น

เรื่องงาน งานนี้มันต้องอะไรเป็นคนทำอะไร จริงอยู่ร่างกายเป็นคนทำ แต่หัวใจต้องคิดถึงงาน ใจใหม่ ต้องคิดถึงการประพฤติปฏิบัติใจใหม่ คิดถึงสิ่งที่ว่ามันจะได้สิ่งนั้นมาตามความพอใจของมัน สิ่งที่เราอยากได้ขึ้นมา เราต้องคิดขึ้นมาแล้วจินตนาการออกไป นี่มันจิตใจของเราไป ดึงใจของเราไป แล้วทำจนเป็นเคยชิน

ถ้าทำเคยชินแล้วมันจะติดข้องกับสิ่งนั้น แล้วมันจะเอาสิ่งนั้นเป็นเครื่องอยู่ เป็นเครื่องอยู่แล้วติดอยู่สิ่งนั้น มันถึงไม่ย้อนกลับเข้ามา ถ้าย้อนกลับเข้ามา ถ้าครูบาอาจารย์ที่มีธรรม ผู้ที่หูตาสว่าง สิ่งนั้นสิ่งที่เป็นงานนั้นมันก็เป็นงาน เป็นแค่ข้อวัตรปฏิบัติ

ข้อวัตรนี้เวลาทำขึ้นมามันเป็นที่ว่าคนวัตรไม่ร้าย คนมีเครื่องอยู่ ใช้ธรรมเป็นเครื่องอยู่ เป็นประโยชน์เท่านั้น ไม่มีความเกาะเกี่ยวของมัน ถ้าคนไม่มีเครื่องอยู่ มันไม่ใช่เครื่องอยู่ มันเป็นเรื่องเนื้อเดียวกัน มันเป็นการกังวล มันเป็นการทำด้วยความพอใจ ด้วยความยึดมั่นถือมั่น ความยึดมั่นถือมั่นสิ่งนั้น เห็นว่าสิ่งนั้นเป็นงาน สิ่งนั้นเป็นประโยชน์ สิ่งนั้นเป็นประโยชน์มันก็ทำเฉพาะสิ่งเปลือกๆ มันถึงไม่เห็นหัวใจ เพราะใจมันส่งออกไปอยู่กับสิ่งข้างนอกทั้งหมด

แต่ถ้ามันเรื่องข้อวัตรปฏิบัติ ทำงานเหมือนกัน ทำงานแต่ว่าเป็นวัตรปฏิบัติ วัตรเป็นเครื่องอยู่อาศัย มันทำถึงเวลาแล้วมันปล่อยของมันได้ มันทำถึงที่สุดของมันแล้วมันจบ มันจบเป็นวัตรปฏิบัติ เป็นครั้งเป็นคราว เป็นครั้งเป็นคราว หหมดแล้วทำใหม่ หหมดแล้วทำใหม่ มันอาศัยว่าเป็นการดำรงชีวิตไปเท่านั้น มันไม่ไปเกาะเกี่ยวยึดจนเป็นว่าเป็นสิ่งกังวลออกให้หัวใจดวงนั้น หัวใจดวงนั้นมันก็จะมีโอกาสได้ประพฤติปฏิบัติใจใหม่

หัวใจดวงนั้นมันอาศัยสิ่งที่เป็นการทำงานนี่คอยตะแคงๆ ไปเท่านั้น ตะแคงๆ ไปว่าสิ่งนั้นให้ใจแสดงตัว ใจในเรื่องค่าของน้ำใจ ทำเพื่อเห็นค่าของน้ำใจว่าใจดวงนี้มีความประพฤติปฏิบัติ ใจดวงนี้มีคุณค่า ค่าของใจแสดงออกค่าของใจ แต่ไม่ใช่ปฏิกิริยาที่เราไม่รู้เห็นอยู่ได้ มันไม่ใช่แสดงค่าน้ำใจ มันแสดงความผลงาน

ผลงานของเราต้องเป็นผลงานของเรา ผลงานของเราจะเป็นคุณงามประโยชน์ เป็นคุณงามความดีของเรา มันไปยึดตรงนี้เป็นคุณงามความดี มันไม่แสดงค่าน้ำใจ ถ้าแสดงค่าน้ำใจนี้มันไม่ยึดเป็นผลงาน ค่าน้ำใจแสดงออกแล้วนี้หัวใจประเสริฐ หัวใจประเสริฐมันก็จะมีค่าน้ำใจ ใจมีอำนาจมากกว่า ใจมีคุณค่ามากกว่างานนั้น ใจมีคุณค่ากว่าทุกๆ อย่าง

แต่ว่าใจมีคุณค่าทุกๆ อย่างโดยที่เอากิเลสมาพูนตะ มันทันทีจะไม่แสดงอะไรเลย อ่างแต่เรื่องของใจ เรื่องของใจ เรื่องของใจ ใจถึงที่สุดแล้วใจก็เป็นประโยชน์กับใจดวงนั้นแล้ว ๑ ใจยังอาศัยวัตรปฏิบัตินี้เป็นเครื่องดำเนิน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงวางธรรมไว้

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ขึ้นมาแล้วไม่มีกิเลสในหัวใจ สอนสาวก เอาศาสนาวางในโลกนี้อีก ๔๕ ปี สอนสัตว์โลกมาวางศาสนาไว้จนมันคงแล้วปรินิพพานไป นี่ค่าน้ำใจ มหาศาล เมตตาสัตว์โลก พยายามให้สัตว์โลกอีก ๕,๐๐๐ ปีได้มีเครื่องมีบุญใจให้ถึงกิเลส ใจเอาหัวใจนี้ออกไปจากกิเลสได้ เห็นไหม ยกใจนี้ออกจากหล่ม ออกจากหล่มของใจ พันออกจากหล่มของใจออกไป นี่ค่าน้ำใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ใจที่เป็นธรรม ใจที่สว่างไสว มันจะมีคุณค่าของใจ มันจะมีความสุขของใจดวงนั้น แล้วมันยังให้ผลประโยชน์กับใจทุกๆ ดวงที่เชื่อในธรรม ที่ปรารถนาธรรม ที่ต้องการทางออก ถ้าคนมีศบอดไม่ปรารถนาธรรม เขาจะไม่สนใจเรื่องนี้ แล้วจะมองสิ่งที่เป็นประโยชน์มาก สิ่งที่ว่ามรรค อริยสัจจนี้เป็นเรื่องของนามธรรม

ถ้าหัวใจมีมรรคในหัวใจนี้ สร้างมรรคขึ้นมา ไม่มีใครเห็นว่าใจดวงไหนมีมรรคหรือไม่มีมรรค แต่ใจดวงที่สร้างมรรคขึ้นมาจะเห็นคุณค่าของใจดวงนั่นเอง นี่ถ้าเห็นคุณค่าของใจดวงนั้น ใจดวงนั้นก็สร้างมรรคขึ้นมา แล้วมรรคนั้นจะไปไหน มรรคสามัคคี มรรคก็ต่อชำระกิเลส มรรคชำระกิเลส กิเลสอยู่ที่ไหน? อยู่ที่ใจ ออกไปจากใจดวงนั้น

สิ่งที่เขาสร้างขึ้นมา เขาเห็นของเขา แล้วเขาทำลายของเขาออกไปจากใจของเขาได้ เขาก็จะชำระกิเลสของเขาไปได้ แต่ไม่มีใครเห็นว่าเขาชำระกิเลสออกไปได้ เว้นไว้แต่ในเมื่อเขาแสดงออกจากร้านน้ำใจ ถ้าเขาแสดงออกด้วยร้านน้ำใจ เขาบอกว่ามรรคเขารวมอย่างนั้น เขาชำระกิเลสของเขาออกไปด้วยวิธีการแยกแยะระหว่างขั้นกับจิตที่แยกออกไปเป็นชั้นเป็นตอนเข้าไป นี่มันบอกได้

ทำไมผู้ที่ผ่านไปแล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทำไมจะไม่รู้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้พยากรณ์ทั้งหมดไม่ใช่ไหม ว่าสาวกองค์ไหนสำเร็จหรือไม่สำเร็จจริง สำเร็จจริงก็มี ไม่สำเร็จจริงที่ว่าสำเร็จ พระพุทธเจ้าก็สอนใหม่ สอนใหม่

ความหลงของใจมันมีเป็นไปได้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่ทำเริ่มต้น ตั้งแต่เริ่มต้นก้าวเดินไป มันก็มีความหลงไป ความผิดพลาดออกไป ขึ้นก้าวเดินไปเป็นชั้นเป็นตอน มันก็มีความผิดพลาดออกไป เพราะกิเลสมันต่อต้าน มันขัดขวางทุกกิจการของการประพฤติปฏิบัติไปตลอด ในเมื่อมันขัดขวาง มันก็ต้องทำให้เราหลงทางสิ ต้องบิดเบียงให้เราออกไปจากนอกกลุ่มนอกรทาง ไม่ให้เข้าไปถึงจุดกลางหัวใจ มันถึงไม่เห็นใจคิดหล่ม

ผู้ที่เห็นใจคิดหล่มหมายถึงการเดินเข้ามาถูกช่องทาง ถูกทางตามธรรม ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่เคยคืนเดา ไม่เคยให้ถึงก่อนถึงหลัง ไม่เคยไปห้วงอดีตอนาคต ไม่ห้วงว่าเราจะปฏิบัติแล้วไม่ถึงธรรม

ถ้าเราคิดแต่เราอยากปฏิบัติ ห่วงอดีต ห่วงอนาคต อยากให้มันเป็นไปตามนั้น นี่ค้นหาซ่อนค้นหา เราประพฤติปฏิบัติไปโดยธรรมชาติของเรา มีกำลังเท่าโถมลงไป เพราะกำลังของใจหมดไปแล้วมันขึ้นมาใหม่ได้ มันสร้างสมใหม่ตลอด พลังงานของใจมีตลอด ไม่ใช่ว่าทุ่มไปหมดแล้วมันจะหมดเนื้อหมดตัว ไม่ใช่

ถ้าอย่างสมบัติพัสถานทุ่มไปหมดเนื้อหมดตัว มันผิดพลาดมันสามารถหมดได้ แต่หัวใจทุ่มไป มันก็ผิดพลาดเดี๋ยวมันก็สร้างขึ้นมาใหม่ เรื่องผิดพลาดนั้นเป็นการให้ใจนี้ก้าวเดินมาถูกทางด้วย ถ้ามันไม่ผิดพลาดเลย มันจะเอาอะไรมาความถูกต้องของใจดวงนั้น ใจดวงนั้นต้องมีความผิดพลาด ผิดพลาดแน่นอน มันเป็นเรื่องที่ลุ่มลึกมาก

ในศาสนานี้เป็นเรื่องที่ลุ่มลึก ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วไม่อยากจะสอน
 เลยละ ทั้งๆ ที่ว่าปรารถนาเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฟังสิ มันจะลึกขนาดไหน แล้วมัน
 กว้างขวางจนไม่มีขอบเขต ถึงได้บัญญัติมาให้เราสื่อกันนะ บัญญัติมาทับสมมุติไว้ สมมุตินี้มัน
 กว้างขวางมากเกินไป บัญญัติมาเป็นขั้น เป็นธาตุ เป็นหัวใจ เป็นหัวใจที่ว่าเป็นตัวรู้ เป็นหัวใจ
 เป็นธาตุ ๖ เข้ามา ธาตุกับขั้น แล้วก็พยายามพลิกเข้าไปจนถึงธาตุรู้ ธาตุในธาตุ ๖ นั้น มันมีธาตุ
 รู้อยู่ด้วย ทำลายธาตุรู้ขึ้นไป ธาตุรู้คือจบ

นี่หัวใจดวงนั้นจบ หัวใจดวงนั้นเข้าถึงธรรม เป็นสัจจะความจริง หัวใจที่อยู่ในกลางหัวใจ
 ของเรา ความรู้สึกอันนี้ ความรู้สึกอยู่ที่ท่ามกลางหัวใจของเรา สามารถเป็นภพขณะที่ได้ธรรมได้
 ในหัวใจของเราที่ทุกซักร้อนๆ อยู่ หัวใจเรามีความทุกข์ความร่ำร้อนในหัวใจ มันมีความทุกข์ เรา
 ถึงพยายาม แล้วเราก็รับรู้แต่ความทุกข์อันนี้ไป แต่เราไม่เคยรับรู้ความสุขตามความเป็นจริง ถ้าเรา
 รับรู้ความสุขตามความเป็นจริง เราจะเห็นคุณค่าของใจ

ใจถึงเกิดมาด้วยอำนาจของกรรม อำนาจของกรรมทำให้หัวใจนี้เป็นทุกข์ ๑ แต่เพราะ
 อำนาจของกรรม กรรมที่ทำให้หัวใจนี้เป็นทุกข์แล้วร้อนนี่แหละ แต่ในหัวใจนั้นเป็นภพขณะที่
 ได้ธรรม ถ้าภพขณะที่ได้ธรรม เพียงแต่เราพยายามค้นคว้า พยายามทำลาย พยายามขุดคุ้ย พยายาม
 ถากถางให้กิเลสออกไปจากใจเท่านั้น

เพราะใจมันแสดงตัวเป็นมนุษย์ มนุษย์สมบัติมีร่างกายกับหัวใจ มนุษย์สมบัติ หัวใจที่เป็น
 มนุษย์สมบัตินี้ มนุษย์นี้มีปัญญา มนุษย์นี้สามารถเป็นสัตว์ประเสริฐ มนุษย์นี้ใช้ปัญญาใคร่ครวญ
 มนุษย์นี้ทำลายกันด้วยความคิดต่างๆ แต่มนุษย์นี้ไม่ใช้ความคิดนี้ ไม่ใช้ปัญญานี้ทำลายกิเลสของ
 ตัวเองเลย ถ้ามนุษย์นี้ทำลายความคิดของตัวเอง ทำลายกิเลสของตัวเอง ผู้นั้นประเสริฐ ผู้ที่จะเอา
 ตนของตนไว้ในอำนาจของตน ประเสริฐ ผู้ที่เอาขณะตน ประเสริฐ

ผู้ที่ชนะคนอื่น ชนะทุกๆ ไป นั่นนะ มันทำไปตามกิเลสไป กิเลสต้องการมีอำนาจ กิเลส
 ต้องอยากใหญ่ กิเลสต้องการอยู่บนหัวของคน กิเลสมันถึงหลอกให้หัวใจของมนุษย์เราๆ ร้อนๆ
 ไป มันถึงพาเกิดพาดาย แล้วก็ไม่เคยเห็นหัวใจคิดหล่มด้วย เพราะมันไม่เห็นหล่ม เห็นแต่อารมณ์
 เป็นขั้นออกไปตลอด มันเป็นอย่างนั้นไปตลอดในวัฏวนที่มันวนเวียนไปในวัฏณะนั้น

ใจดวงนี้มีหุมีตา ใจดวงนี้มีตาแล้วเชื่อธรรม ถ้าใจดวงนี้มีตาแล้วเชื่อธรรม ถึงได้หันกลับมาเป็นประโยชน์กับใจดวงนั้นใจ การเกิดมาในชาติปัจจุบันนี้ เป็นมนุษย์นี้มันถึงไม่เสียชาติเกิด ถ้าเราเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วเราประพฤติปฏิบัติเหมือนกัน เรานับถือศาสนาพุทธ เราพยายามประพฤติปฏิบัติอยู่ ปฏิบัติธรรมไม่สมควรแก่ธรรม ปฏิบัติธรรมไม่เข้าถึงหัวใจ ไม่เข้าถึงหลักของธรรม มันประพฤติปฏิบัติไปมันก็ได้เท่านั้น มันก็ยังเวียนอยู่ในหล่มนั้นออกไปถ้าเราประพฤติปฏิบัติไม่ถึงธรรม

ถ้าเราประพฤติปฏิบัติถึงธรรม ถึงธรรม รู้ธรรม รู้แจ้งธรรมในหัวใจ ธรรมกับใจนี้เป็นเนื้อเดียวกัน นี่ภพขณะหัวใจนั้นเป็นธรรมทั้งแท่ง เอโก ชัมโม เอกที่หนึ่ง โลกนี้เป็นของคู่ มีคู่กับสว่าง โลกนี้เป็นทุกข์คู่กับสุข ทุกอย่างเป็นของคู่ระหว่างคู่ของเขา

แต่ เอโก ชัมโม เห็นไหม ทำพรหมจรรย์นี้ประเสริฐสุด พรหมจรรย์ที่ประพฤติถึงพรหมจรรย์ พรหมจรรย์นี้ประพฤติเพื่ออะไร? เพื่อตัวเอง ไม่ใช่เพื่อจะแก้ลักษณะต่างๆ แก้ความเห็นของคน แก้ความเห็นของใคร จะช่วยเหลือคน อันนั้นมันถึงว่าให้ถึงพรหมจรรย์ก่อน

ถ้าใจถึงพรหมจรรย์แล้วมันถึงมีอำนาจ มันถึงมีวัตถุประสงค์ มันถึงมีความสามารถที่จะไปเกี่ยวพันเขาได้ ถ้าเราไม่มีเครื่องมือ เราไม่มีความรู้ ในหัวใจนั้นไม่ถึงพรหมจรรย์ มันก็ตกหล่ม ใจหนึ่งนั้นมันอยู่ในหล่มแล้วจะดึงใจอีกหลายๆ ดวงใจตกเข้าไปในหล่มนั้นอีกหรือ หล่มของแต่ละบุคคล หล่มของแต่ละหัวใจมันหมุนไปในวัฏฏะอยู่แล้วโดยธรรมชาติ มันก็พากันตกหล่มไป

แต่ถ้าไปถึงพรหมจรรย์ในหัวใจนั้น...(เทพสิ้นสุดเพียงเท่านั้น)